

Lest, sett og hørt

Det er ingen død mer

Tolstoj L

Ivan Iljitsj's død

73 s. Oslo: Dreyers forlag, 1967

Leo Tolstoj fotografert på sykeleiet sammen med sin datter Tatjana

Ivan Iljitsj's død er en kortroman som beretter om hvordan Ivan Iljitsj, en middels vellykket dommer, blir konfrontert med sin egen dødelighet. Det somatiske og psykiske er bundet sammen i en rystende, detaljrik skildring av en manns langsomme, gradvise død. Diagnosen blir ikke oppgitt i boken, men alt tyder på at det dreier seg om en kreftsykdom.

Romanen har med alle elementer i en slik sykehistorie, fra de aller første symptomer, en merkelig besk smak i munnen og litt vondt i venstre side av magen, til en smertefull dødsdø. Det er en sugende stigning i beretningen, fra bagatellisering gjennom uvisshet frem til erkjennelse. Ivan Iljitsj leser sin skjebne i øynene til dem som omgir ham og blir bitter og mistenksom fordi de later som ingenting og lever sine liv uanfektet av hans sykdom. Han vemmes ved kroppens forfall og gremmes fordi han

må ha hjelp til sin personlige hygiene. Han avskyr urensligheten og lukten som følger med. Han føler skam, fornedrelse og tap av verdighet.

Leo Tolstoj (1828–1910) likte ikke leger, og legekonsultasjonene er beskrevet med betydelig ironi. Ivan Iljitsj sammenlikner med sin egen rolle, der han som dommer sitter allvitende og stiller spørsmål han allerede kjenner svarene på og samtidig unngår å svare på den tiltalte spørsmål. Han blir behandlet som et abstrakt kasus – det kunne være blindtarmen eller nyrene. Legene gir ham diettforskrifter og opium, åpenbart i inadekvate doser.

Bakteppet for fortellingen er Tolstojs moralfilosofi. Tolstoj mente at vår sivilisasjon bygger på falske verdier og fordriver menneskene. Hans budskap var at etter et liv i enkelhet og i pakt med naturen blir døden naturlig. Ivan Iljitsj var et selvopptatt

og overfladisk menneske som klatret oppover samfunnsstigen. Han levde sitt liv etter faste sosiale regler og vek aldri bort fra det som passet seg.

Han kunne derfor ikke forstå at nettopp han skulle rykkes bort fra livet av en slik forferdelig sykdom. Hans frykt ble kolossal, og angst og fortvilelse oversteget de fysiske smertene. Han hadde aldri etablert nære relasjoner til noen. Først da han på dødsleiet opplevde hengivenhet fra sin sønn, forstod han at han hadde bygd livet på falske forutsetninger. Da kunne han godta døden, og da forsvant frykten. Han fikk en følelse av godhet for sine nærmeste og ønsket å be om tilgivelse. Han oppdaget kjærligheten, og døden ble uten betydning. «Det er ingen død mer.»

Ivan Iljitsj som hadde levd et liv i falskhet, opplevde en slags sannhet i dødsøyeblikket. Men dette forandret intet hos menneskene rundt ham. Tolstoj begynner sin roman med noe som egentlig er en epilog, der han viser omgivelsenes hyklerske reaksjon på Ivan Iljitsj's død. Ingen har tanker for den avdøde. Kollegene tenker først og fremst på hvilke muligheter for forfremmelse hans død gir, og enken undersøker hvordan hun kan oppnå å få pensjonen større. Som en advarsel vil Tolstoj ha leseren til å ane at den samme fortvilelsen som rammet Ivan Iljitsj, vil møte alle mennesker som lever slik.

Romanen handler om moralske verdier, men den er også en realistisk sykehistorie både på det fysiske og det psykiske plan. Enkelte medisinske detaljer kan være litt tvilsomme, men fortellingen viser en stor dikters evne til observasjon og innlevelse. Den skildrer sykdom sett fra pasientens side og interaksjonene mellom den syke og omgivelsene. Romanens norske oversetter, Geir Kjetsaa, forteller at *Ivan Iljitsj's død* er pensum ved flere medisinske fakulteter, særlig i USA (1).

Per Joachim Lund
Oslo

Litteratur

1. Kjetsaa G. Lev Tolstoj. Den russiske jords dikter. Oslo: Gyldendal, 1999.